

SANDRA VEBER*, ZLATKO KOŠTIĆ**

Obilježja trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj

Sažetak

Autori iznose karakteristike vezane za pojavu trgovanja ljudima te daju objašnjenja za isto. Pojavni oblici ovog oblika organiziranog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj vrlo su raznovrsni te prate trendove zabilježene kako u regiji tako i zemljama Europske unije koje se uglavnom pojavljuju kao zemlje odredišta i eksploatacije, ali i zemlje jugoistočne Europe, odakle žrtve trgovanja ljudima najčešće potječu.

Sam pregled karakteristika nije pregled cjelokupnog nacionalnog referalnog sustava te sveukupnosti nacionalne strategije suzbijanja trgovanja ljudima, ali je rezultat aktivnosti koje su se provodile u okviru višedimenzionalnog problema u kojem MUP RH ima vrlo bitnu ulogu, kako na području identifikacije, tako i iniciranja pomoći i zaštite, a kao jedan od oblika pomoći i određivanje privremenog boravka iz humanitarnih razloga, ali i sigurnog povratka žrtava trgovanja ljudima.

Nadalje, navedene karakteristike bitne su odrednice za planiranje mjera proaktivnog pristupa organiziranom kriminalitetu i provedbu policijskog posla vođenog informacijama, a u okviru strateškog planiranja rada policije.

Ključne riječi: *trgovanje ljudima, žrtva, počinitelj kaznenog djela, kriminalne rute, eksploatacija, transnacionalni organizirani kriminalitet.*

UVOD

Trgovanje ljudima u Republici Hrvatskoj najčešće podrazumijeva trgovanje osobama ženskog spola, mlađe životne dobi (od 11 do 30 godina), radi seksualnog iskorištavanja, a karakterizira ga specifična dinamika počinjenja djela, transnacionalni karakter počinjenja, izražena brutalnost kod spolnog i fizičkog nasilja počinitelja, dugotrajna eksploatacija

* Sandra Veber, načelnica Ureda glavnog ravnatelja policije u Ravnateljstvu policije, MUP RH.

** Zlatko Košić, policijski službenik Ureda glavnog ravnatelja policije u Ravnateljstvu policije, MUP RH.

žrtve, kao i potpuna uspostava ropstva ili radnji sličnih ropstvu te posebno ranjivo stanje trgovane osobe.

Kako se Republika Hrvatska nalazila na bitnim tranzitnim putovima koji vode od zemalja Bliskog istoka preko Balkanskog poluotoka prema zemljama zapadne Europe, evidentno je da se Republika Hrvatska ponajprije do sada pojavljivala kao tranzitna zemlja, ali prijmom novih članica (Rumunjska i Bugarska) ta ruta se seli sjevernije (izvan granice Republike Hrvatske). Tako Hrvatska postaje i zemlja odredišta trgovanih osoba te zemlja porijekla žrtava trgovanja ljudima. Također bitan čimbenik koji će i dalje utjecati na navedeni trend je novi vizni režim Europske unije za zemlje tzv. Zapadnog Balkana, odnosno ukidanje viza za državljane Srbije i Makedonije koji koriste biometrijske putovnice.

1. STRUKTURA ŽRTAVA TRGOVANJEM LJUDI

Trgovanje ljudima, kao kriminalna aktivnost u Republici Hrvatskoj, najčešće se određuje kao seksualna eksploatacija mlađih ženskih osoba, koje u ukupnom broju žrtava čine preko 86% žrtava. Spomenuti ulazak u članstvo Europske unije Bugarske i Rumunjske zabilježio je pad otkrivenosti ovog oblika kriminaliteta počinjenog u tranzitu kroz Republiku Hrvatsku, a trenutačno stanje u Republici Hrvatskoj karakterizira povećanje radne eksploatacije muškaraca, mlađe životne dobi, koje počinitelji drže u izrazito nehumanim uvjetima, primjenjujući fizičku silu kao kontrolni mehanizam te izolaciju i prijetnju pravnim postupkom u svezi s njihovim nezakonitim boravkom u Republici Hrvatskoj.

Osobe koje se pojavljuju kao žrtve trgovanja ljudima uglavnom su osobe ženskog spola mlađe životne dobi porijeklom iz zemalja jugoistočne Europe i to najčešće iz Srbije, Bosne i Hercegovine, Moldavije, Ukrajine i Rumunjske.

Odredišne zemlje za žrtve trgovanja ljudima su Slovenija, Austrija, Italija, Francuska, Švicarska i Španjolska.

Zabilježeni slučajevi trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj ukazuju da ovaj oblik kriminaliteta ne zahvaća samo strane državljanke kao potencijalne žrtve trgovanja ljudima, koje pretežito dolaze iz zemalja jugoistočne Europe, već i državljanke Republike Hrvatske, koje su u proces trgovanja ljudima regrutirane putem obmana kroz obećanja o zaposlenju i čuvanju djece, i to tako da su se nad njima primijenile metode vrbovanja putem oglasa ili putem osoba koje su im već od ranije poznate. Ovaj *modus* počinjenja kaznenog djela u Republici Hrvatskoj do sada je u više navrata evidentiran na području Šibensko-kninske županije, Grada Zagreba, Zagrebačke županije, Primorsko-goranske županije, Koprivničko-križevačke županije, Brodsko-posavske županije i Sisačko-moslavačke županije. Treba istaknuti podatak da su se počinitelji ovih kaznenih djela tijekom postupka vrbovanja osoba pogodnih za daljnji proces trgovanja ljudima koristili različitim metodama obmane žrtve kao što je primjerice navođenje na uporabu opojnih droga, a što je u konačnici rezultiralo svladavanjem otpora žrtve, a za moguće daljnje provođenje seksualne eksploatacije.

Žrtve, najčešće zbog neadekvatnih ekonomskih uvjeta u svojoj zemlji, u potrazi za poslom, traže načine da dođu u zemlje zapadne ili središnje Europe, i tom prilikom ih trgovci ljudima lažnim obećanjima i obmanama izvedu iz zemlje, odvođeci ih u njima nepoznatu okolinu gdje ih se potom izolira i uz pomoć sile i prijetnje prisiljava najčešće

na prostituciju, prisilan rad te služenje drugoj osobi. Osim seksualne eksploatacije koja je najčešće zastupljena u slučajevima trgovanja ljudima, u Republici Hrvatskoj sve je izražajnije i radna eksploatacija. Nastavno na navedeni oblik eksploatacije utvrđeno je kako su svih 12 žrtava-muškaraca u Republici Hrvatskoj bili radno eksploatirani na seoskim imanjima, odnosno obrtima u vlasništvu počinitelja, bilo da je riječ o eksploataciji dovršenoj u Republici Hrvatskoj, bilo da je riječ o eksploataciji dovršenoj u inozemstvu (Bosna i Hercegovina i Švicarska).

Iako se neposredna eksploatacija nad žrtvama s područja Republike Hrvatske čini u drugim državama, počinitelji su najčešće osobe iste nacionalne pripadnosti, odnosno najčešće su počinitelji s područja država jugoistočne Europe.

U pojedine aktivnosti uključene su kriminalne skupine organizirane po nacionalnoj i rodbinskoj pripadnosti, posebice kad je riječ o pripadnicima romske populacije, dok se kod ostalih skupine formiraju po teritorijalnom načelu i utemeljene su na ranijem poznavanju počinitelja. Životni stil osoba ne može se profilirati jer se radi u pravilu o osobama koje se ne ističu previše izvan sredine u kojoj žive ili čine kriminalne aktivnosti, a uglavnom imaju osnovno ili najviše srednjoškolsko obrazovanje. Počinitelji ovih kaznenih djela konspirativno djeluju, a što umanjuje mogućnost da se kriminalna aktivnost otkrije od strane policije, dok suradnja s drugim etničkim skupinama dovodi do uspostave dubljih, transnacionalnih veza te podjele posla.

Pripadnici romskih kriminalnih skupina dominiraju eksploatacijom Roma, bilo da je riječ o seksualnoj eksploataciji ili posredovanju pri sklapanju dogovorenih brakova, bilo da je riječ o radnoj eksploataciji, odnosno prosjačenju ili prisili da se čine druga kaznena djela (džeparenje, krađe u trgovinama i slično). Razlog tomu je teritorijalna izoliranost navedenih skupina, koje djeluju unutar romskih naselja, nizak kulturološki stupanj integracije u društvo kao i jezična izoliranost, što ima za posljedicu otežano prikupljanje relevantnih saznanja o žrtvama, počiniteljima ili ostalim okolnostima vezanim za trgovanje ljudima ili druga srodna kaznena djela.

2. MODUS OPERANDI TRGOVANJA LJUDIMA

Krivotvorenje dokumenata i promjena identiteta najčešće se koriste od strane pripadnika romske populacije ili od strane počinitelja koji trguju žrtvama s prostora jugoistočne Europe. Navedeno se koristi isključivo kako bi se omogućio odlazak žrtve u zemlju eksploatacije te radi osiguravanja nesmetanog nelegalnog boravka. Korištenje transportnog sektora je individualno tako da počinitelji koriste vozila u vlasništvu prijevozničke tvrtke, odnosno tvrtke za najam vozila. Detektirane skupine uglavnom ne koriste visokorazvijena tehnološka sredstva, za razliku od skupina čije se djelovanje odvija na prostoru jugoistočne Europe. Globalizacija unutar zemalja Europske unije te tzv. meke granice pogoduju počinjenju kaznenih djela u svezi s trgovanjem ljudima svim kriminalnim skupinama kao i raširene rodbinske veze, ali im ne pogoduje manjak društvene tolerancije na pripadnike etničkih ili nacionalnih skupina s prostora zemalja jugoistočne Europe.

Počinitelji kaznenih djela u svezi s trgovanjem ljudima najčešće ne koriste legalne poslovne strukture, izuzev u slučajevima seksualne eksploatacije kada često koriste svoje ugostiteljske objekte (najčešće *caffe*-barove) za činjenje kaznenih djela te u pojedinačnim

slučajevima vezanim za radnu eksploataciju (obrta i radionice u vlasništvu počinitelja). Pored toga, počinitelji ove inkriminirane aktivnosti koriste se smještajem u hotelima gdje žrtve drže u izolaciji i gdje ih smještaju dok ne pružaju seksualne usluge. Navedene objekte također koriste kao tzv. *štekove* za skrivanje opojnih droga, odnosno krivotvorenih dokumenata koji im ponajprije služe za odvijanje osnovne kriminalne aktivnosti, odnosno trgovanje ljudima. Također ponekad koriste prijevoznike tvrtke i tvrtke za najam vozila.

Korupcija se odvija u neznatnoj mjeri, odnosno uočen je tek mali postotak jednostavnijih oblika korupcije najniže rangiranih policijskih i carinskih službenika radi omogućavanja nesmetanog prelaska preko državnih granica potencijalnih žrtava. Kao sredstvo korupcije koriste se mali novčani iznosi, a poneka saznanja upućuju na korupciju u susjednim zemljama na ruti kretanja prije ulaska u Republiku Hrvatsku. Neznatna vrijednost navedene pojave vjerojatno je i u vezi s inkriminiranjem tzv. službeničkog kaznenog djela u pravnoj kvalifikaciji kaznenog djela trgovanje ljudima i ropstvo, gdje se zasebno i strože sankcionira koruptivno ponašanje državnog službenika.

Nasilje i zastrašivanje kod ovih kaznenih djela posebno je izraženo od strane neposrednih eksploatatora prema žrtvama trgovanja i jedan su od mehanizama držanja pod kontrolom trgovane osobe. Nasilje i zastrašivanje se koriste kao kontrolni mehanizam prema žrtvama trgovanja ljudima te se koriste kao prijetnja prema žrtvama kako ne bi izložile kaznenom progonu svoje eksploatatore i druge počinitelje u lancu trgovanja ljudima. U najvećem broju slučajeva, žrtva trgovanja ljudima prije same eksploatacije se spolno iskorištava, odnosno siluje poradi neposrednog slamanja njezina otpora, nakon čega se prijeti nekim teškim zlom prema njoj, odnosno prema njezinoj obitelji, poradi toga da ne bi surađivala s policijom i tijelima kaznenog progona. Počinitelji ove vrste kaznenih djela služe se čestim fizičkim nasiljem prema žrtvama trgovanja ljudima, upravo zato kako bi nad njima uspostavili i zadržali kontrolu.

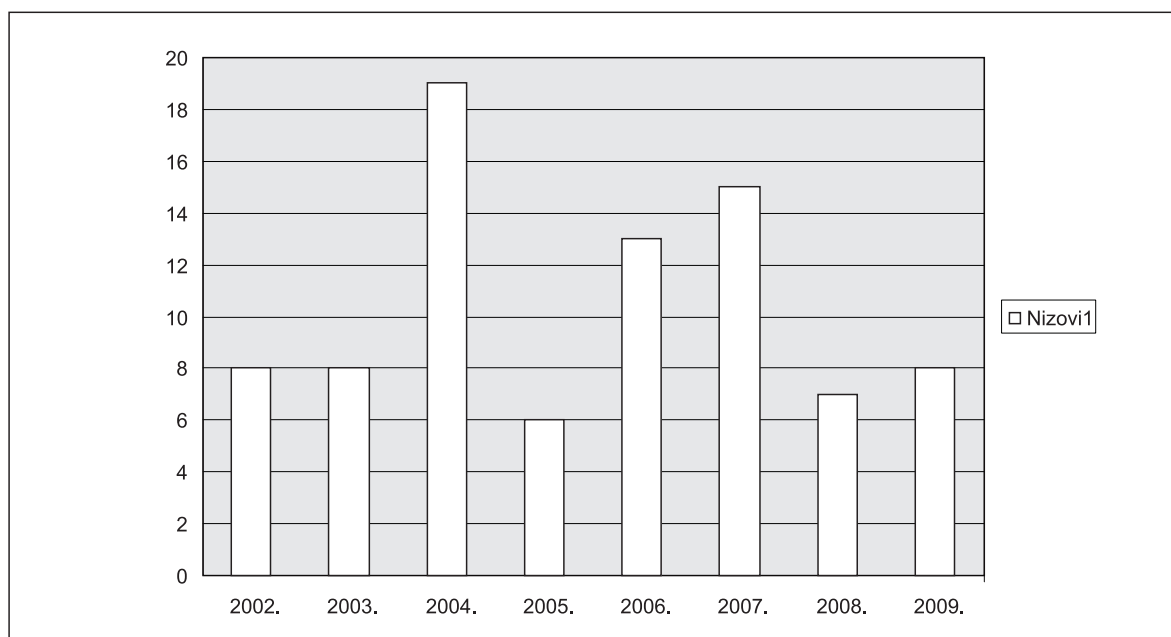
3. KARAKTERISTIKE TRGOVANJA LJUDIMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Činjenica da je Republika Hrvatska, do sada, bila identificirana uglavnom kao tranzitna zemlja za žrtve trgovanja ljudima, posebice otežava otkrivanje potencijalnih žrtava, s obzirom na to da u tranzitnom stadiju nije nastupila njihova eksploatacija, što ima za posljedicu prebacivanje trgovanih osoba u zemlje odredišta. Naime, kad se i posumnja da je osoba potencijalna žrtva trgovanja ljudima, zbog otežanog dokazivanja inkriminiranih radnji trgovanja ljudima u tranzitnom stadiju, dakle prije nego je nastupila eksploatacija žrtve, takvi slučajevi se najčešće procesuiraju kao inkriminirane radnje u svezi s klasičnim krijumčarenjem ljudi i/ili s krivotvorenjem isprava, ovisno o *modusu* prebacivanja trgovane osobe.

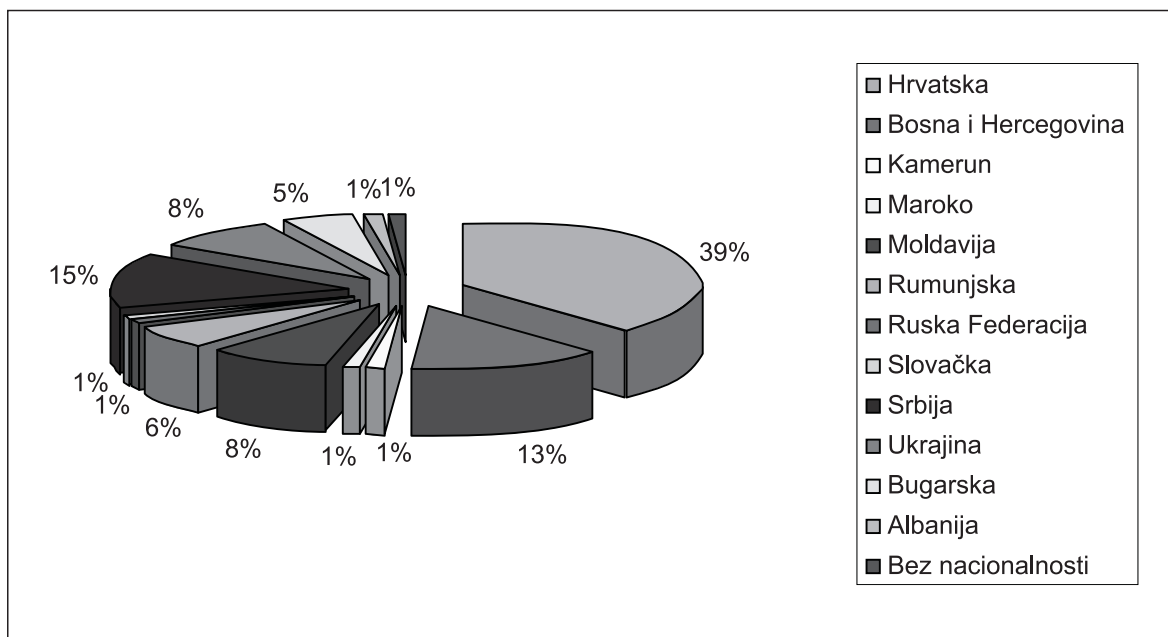
Organizirane kriminalne skupine koje se bave trgovanjem ljudima na području jugoistočne Europe pa tako i na području Republike Hrvatske koriste naprednu komunikacijsku opremu (mobiteli, internet) preko koje često šifrirano komuniciraju. Od poslovnih sektora koriste novinsko-izdavačke tvrtke za oglašavanje i nuđenje zaposlenja u inozemstvu, kao i tvrtke koje se bave najmom vozila i javnim prijevozom. Također se koriste uslugama ilegalnih profesionalaca posebice krivotvoritelja i krijumčara osoba.

Broj identificiranih žrtava po zemlja- ma porijekla	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Hrvatska	2	2	5	3	3	9	4	4
BiH	-	1	3	1	1	2	2	1
Kamerun	-	1	-	-	-	-	-	-
Maroko	-	-	1	-	-	-	-	-
Moldavija	3	1	2	-	-	1	-	-
Rumunjska	-	-	3	1	1	-	-	-
Ruska Federacija	-	1	-	-	-	-	-	-
Slovačka	-	1	-	-	-	-	-	-
Srbija	-	1	3	-	1	3	1	3
Ukrajina	2	-	2	-	3	-	-	-
Bugarska	-	-	-	1	3	-	-	-
Albanija	-	-	-	-	1	-	-	-
Bez nacionalnosti	1	-	-	-	-	-	-	-
Ukupno (N = 84)	8	8	19	6	13	15	7	8

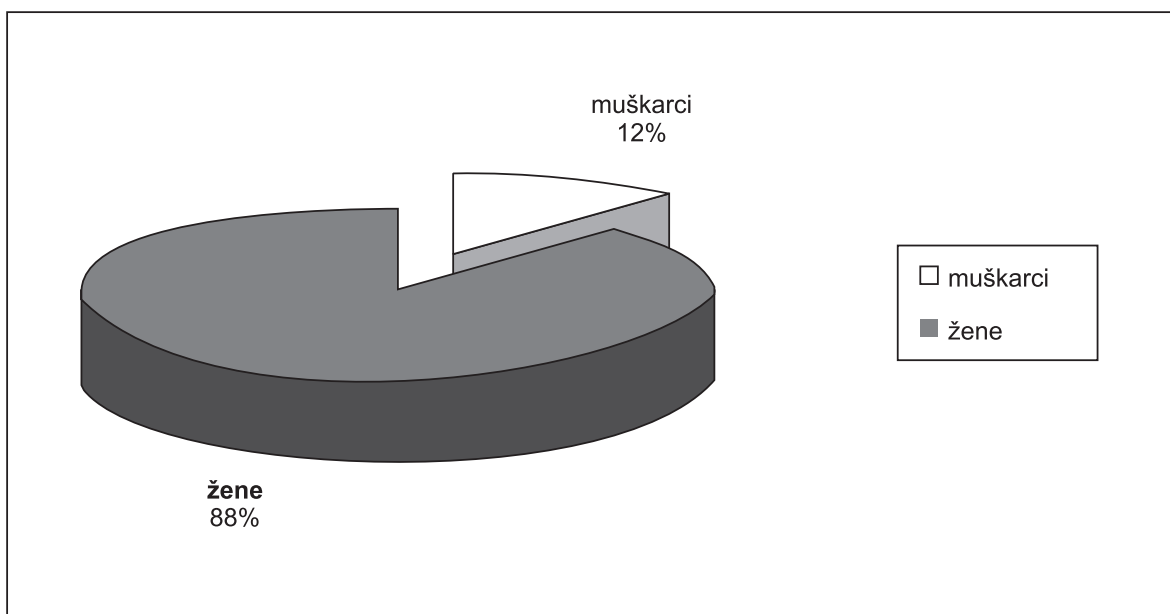
Tablica 1: Ukupan broj identificiranih žrtava trgovanja ljudima po državljanstvu u razdoblju od 2002. do 2009.

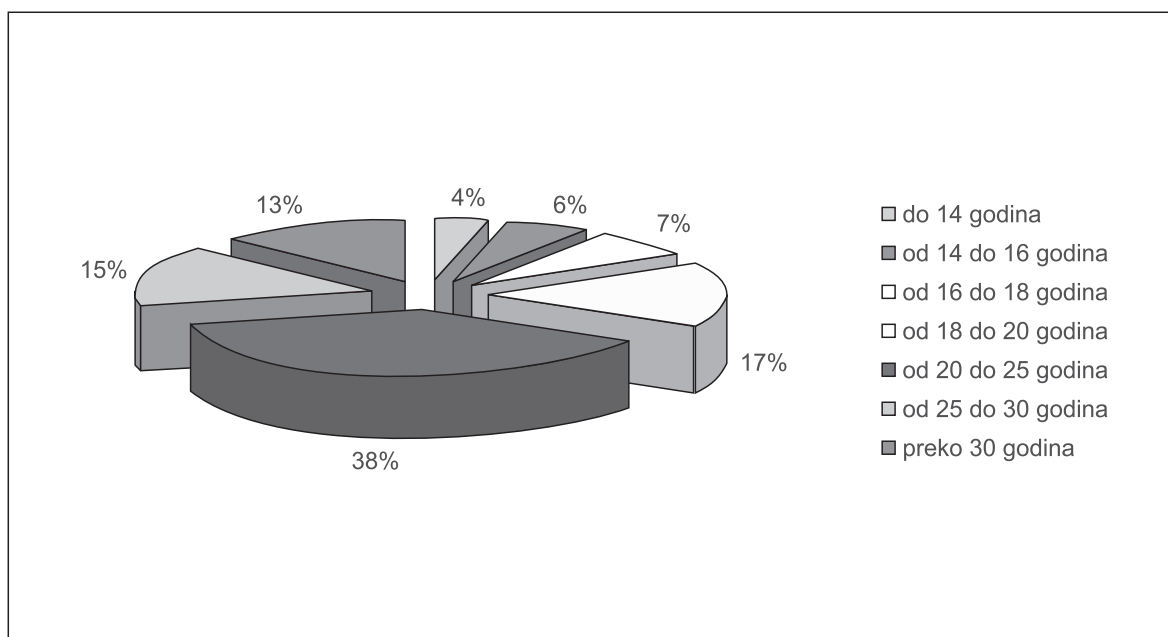
Grafikon 1: Ukupan broj identificiranih žrtava trgovanja ljudima u razdoblju od 2002. do 2009.

Grafikon 2: Udjeli identificiranih žrtava trgovanja ljudima po državljanstvu u razdoblju od 2002. do 2009.

Grafikon 3: Udjeli identificiranih žrtava trgovanja ljudima po spolu u razdoblju od 2002. do 2009.

Grafikon 4: Udjeli identificiranih žrtava trgovanja ljudima po starosti u razdoblju od 2002. do 2009.

4. ZAKLJUČAK

Sve navedeno upućuje kako je pojavni oblik ove vrste kriminaliteta vrlo kompleksan. Kriminološki, mora se sagledati u aktualnom društvenom trenutku raspodjele i pristupa gospodarskim resursima, posebno u zemljama u razvoju, a u odnosu na Republiku Hrvatsku posebno zemalja regije, odnosno jugoistočne Europe, gdje je vrlo bitno sveukupnim društvenim, proaktivnim pristupom otkloniti uzroke trgovanju ljudima.

Također bitno je dalje razvijati dosegnuti stupanj pravne zaštite žrtava kao i suradnje svih koji se bave suzbijanjem trgovanja ljudima, gdje je po prvi put u okviru bilateralnih i multilateralnih odnosa zemalja regije i šire harmonizirano zakonodavstvo, kako materijalno, tako i postupovno, što je dovelo do toga da policija, državno odvjetništvo, sudovi te organizacije civilnog društva "govore istim jezikom".

LITERATURA

1. Kovčo Vukadin, I. (2008). *Kriminalitet na području jugoistočne Europe*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 15(1), 35.-54.
2. Moslavac, B. Zaštita žrtava prema konvenciji Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima www.pravo.hr - 9. 2. 2010.
3. *** (2007). *Uzroci prostitucije i trgovanja ženama, rasprave u Hrvatskoj i svijetu*. Zagreb: Centar za žene žrtve rata – Rosa.
4. *Kazneni zakon*. NN 110/97., 111/03., 105/04., 71/06., 11/07., 152/08. Zagreb: Narodne novine.
5. *Protokol postupanju pri dobrovoljnom povratku žrtava trgovanja ljudima*. Vlada RH, Zaključak od 23. 12. 2009.

6. *Protokol za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava trgovanja ljudima*. Vlada RH, Zaključak od 14. 11. 2008.
7. *Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2009. do 2011. godine*. Vlada RH, Zaključak od 23. 3. 2009.
8. *Nacionalni program suzbijanja trgovanja ljudima*. Vlada RH, 2004.
9. *Zakon o strancima*. NN 79/07., 36/09. Zagreb: Narodne novine.

Summary

Sandra Veber, Zlatko Koštić

Characteristic of Trafficking in the Republic of Croatia

The authors present characteristics related to the phenomenon of trafficking in human beings and provide explanations for this. The phenomena of this form of organized crime in the Republic of Croatia are various and follow the trends reported not only in the region but also in European Union countries which mostly appear as destination countries and countries of exploitation, but also countries of Southeastern Europe, where the victims of trafficking in human beings most often originate from.

The overview itself of characteristics is not an overview of the entire national referral system but it is a general overview of the national strategy for suppression of trafficking in human beings, and it is also the result of activities that were conducted within the framework of multiple-dimensional problem where the Ministry of the Interior has an important role, not only in the area of identification, but also in the area of initiating assistance and protection, and also as a form of assistance and ordering temporary stay on humanitarian grounds, but also safe return of victims of trafficking in human beings.

Furthermore, the stated characteristics are important guidelines for planning measures of pro-active approach to organized crime and performing intelligence-led police affairs in the framework of strategic planning of police work.

Key words: trafficking, victim, perpetrators of crimes, routes, exploitation, translational organized crime.